

DEN ORGANISKE STATUSTEORIS BAGGRUND, LÆRE OG ANVENDELSE

Af Revisor H. Hjernø Jeppesen, H. D.

Indledning.

Status og Bogholderi.

Ved hvert af Yderpunkterne i en Virksomheds Liv, ved Grundlæggelse og Ophør, finder vi en Status. — Derimellem ligger de mange Bevægelser, der registreres af Bogholderiet.

Virksomhedens Liv er atter inddelt i regelmæssige Perioder, der begrænses af Statusopgørelser, saaledes at Slutstatus i den ene Periode bliver Aabningsstatus i den næste.

En Status er efter den sædvanlige Opfattelse en Formueopgørelse. Til Tider tjener den udelukkende dette Formaal, som Tilfældet er ved Grundlæggelse, ved Likvidation og ved Skifte mellem Arvinger. Men oftest — og navnlig ved den aarlige Status med Fortsættelse for Øje — er Formaalet med Statusopgørelsen ikke alene at vise Formuens Størrelse, men ogsaa at danne Grundlag for en Udregning af Fortjeneste eller Tab i Tiden mellem to Statusopgørelser.

Naar en Virksomhed benytter enkelt Bogholderi, vil man fastslaa Aarets Driftsresultat ved at udregne Forskellen mellem Nettoformuen ved Aarets Begyndelse og Slutning. Ændringen i Nettoformuens Størrelse maa stemme overens med Fortjeneste eller Tab, naar man tager Hensyn til Driften uvedkommende Formuebevægelser som Indskud og Privatforbrug. Det fremgaar klart heraf, at Størrelsen af Fortjeneste eller Tab er afhængig af den Vurdering, hvorefter Grundlaget for Udregningen, selve Formueopgørelsen, er foretaget.

Det samme gælder for det dobbelte Bogholderi. Ganske vist kan man her af Driftsregnskabet se baade Nettofortjenesten og de enkelte Tal, den er sammensat af, men Grundlaget for mange af disse Poster er atter Statusopgørelsen. Der er saaledes ikke Tale om to uafhængige Beregninger, men Statusopgørelsen er det primære, og den talmæssige Overensstemmelse mellem Driftsregnskabet's Udvisende og Ændringerne i Nettoformuens Størrelse beror udelukkende paa Anvendelsen af det dobbelte Bogholderis Princip.

Den købmandsmæssige Vurderingsmaade.

De første Lovbestemmelser om regelmæssig Opstilling af Status udstedtes allerede i 1673 i Merkantilismens Frankrig. Efterhaanden fik alle Europas Lande Lovregler herom, og da de regelmæssige Statusopstillinger krævede en fast og ensartet Fremgangsmaade for Værdiernes Optagelse i Status, udviklede der sig efterhaanden en særlig købmandsmæssig Vurderingsmaade. Der opstod Regler om Afskrivningsmetoder og Afskrivningens Størrelse, og som særligt betydningsfuldt maa nævnes Fastlæggelsen af »den laveste Værdis Princip«, der ligefrem blev lovfæstet som Vurderingsgrundlag i en Række Lande. Der fandtes før Verdenskrigen en ret betydelig Literatur om disse Spørgsmaal, men en Strid om selve *Formaalet* med Status opstod først efter Krigen, foraarsaget af de voldsomme Svingninger i Priser og Kurser og de unormale Valutaforhold. Denne Strid opstod i Tyskland og drejede sig om, hvorvidt Status skulde opstilles efter et »dynamisk«, »statisk« eller »organisk« Synspunkt.

Dynamik.

Dynamikken er i Naturvidenskaben en Del af Mekanikken og omhandler Forandringer i Legemernes Bevægelsestilstand paa Grund af de indvirkende Kræfter. Statikken omhandler Legemerne i Ro, eller rettere Læren om Kræfternes Ligevægt.

Begreberne er indført i Regnskabs læren af Professor Schmalenbach, der i sin Bog: »Die dynamische Bilanz« formulerer den Teori, at Hovedformaalet med Status er den rigtige Opgørelse af Bevægelsen, Driftsresultatet. Det er vigtigere paa et hvilket som helst Tidspunkt at være klar over de økonomiske Kræfters Retning og Styrke end at kende Formueværdien af Virksomheden opløst i sine enkelte Bestanddele. Derfor er en nøje Fordeling af Omkostningerne ud over de Tidsrum, der faar Nytte af dem, af største Vigtighed. Afskrivninger maa fastsættes under nøje Hensyntagen til Aktivets økonomiske Levetid, og Statusværdien bliver Anskaffelsværdien minus Afskrivning, uden Hensyn til hvorledes Aktivets Salgsværdi eller Genanskaffelsværdi stiller sig.

Selve Statusopgørelsen fremtræder i mange Henseender som en Samling af transitoriske Poster eller, som Schmalenbach har udtrykt det, som et Regnskab over »einen Kostenspeicher«, en Beholdning af Omkostninger.

Schmalenbach er fuldtud indforstaaet med, at det i visse Tilfælde kan være af Betydning at se en Status opgjort under særlig Hensyntagen til Formueværdien. En saadan Status kalder han statisk, og

ifølge hans Teori maa den finde Sted som en særlig Opgørelse uden for Bogholderiet. Den Opfattelse, at det skulde kunne lade sig gøre at forene de to Opgaver, at fastslaa baade det rigtige Driftsresultat og den rigtige Formueværdi inden for samme Ramme, kalder han dualistisk og afviser den som uvidenskabelig.

Schmalenbach stiller sig i sine Betragtninger paa Driftsherrens Standpunkt og mener, at da Virksomhedens Driftsresultat er det eneste, der har virkelig Interesse for Driftsherren, er det ogsaa det eneste, til hvis Udregning man altid kan finde den gode Vilje og den fornødne Omhu. Den dynamiske Statuslære er i store Træk en teoretisk Formulering og videre Udbygning af de Resultater, hvortil den købmandsmæssige Vurderingsmaade i Praksis er naaet.

Statik.

Den statiske Statuslære ser sin Hovedopgave i Opgørelsen af Formuen. Statikkerne fremhæver, at den tilstedeværende Formue er Grundlaget for Virksomhedens Drift, og at den Maade, hvorpaa Formuen er tilvejebragt — Virksomhedens Finansiering — i høj Grad indvirker paa Rentabiliteten.

Status skal i et Øjebliksbillede vise, om Kapitalen er i Behold, og hvorledes den er anbragt. Formuen og dermed Egenkapitalen maa være omhyggeligt og forsigtigt opgjort, da Rentabilitetstallet, Forholdet mellem Fortjeneste og Egenkapital, ellers bliver galt.

Statikkerne ser i Status en Afregning med den Kapital, der udefra er stillet til Virksomhedens Raadighed, og de betragter paa en Maade Virksomheden fra Kreditors Standpunkt. Professor W. le Coutre udtrykker det saaledes: »Die statische Bilanzauffassung der Praxis ist Kapitalbilanz, nicht Vermögensbilanz«.

Den statiske Opfattelse af Status er ikke saa skarpt formuleret som den dynamiske, og naar det er givet, at den investerede Kapital er til Stede i en velkonsolideret Virksomhed, vil Statikkerne ofte lade dynamiske Synspunkter indvirke paa Vurderingen. Skillelinien mellem de to Teorier kan derfor til Tider være noget udvisket.

Langt større principiel Afvigelse fra de hidtidige Vurderingsmetoder finder vi i den Statusopfattelse, der vil sammensmelte det dynamiske og statiske Statusbegreb i en Enhed, der karakteriseres ved Udtrykket:

Organik.

Betegnelsen er valgt af den organiske Statuslæres Grundlægger, Professor Fritz Schmidt i Frankfurt am Main. I Bogen: »Die organische Tageswertbilanz« skildrer han den enkelte Virksomhed som

en Celle i Markedsorganismen og Status som et Talbillede af Cellen. Da den enkelte Celles Liv eller Død er afhængig af Organismen, mener Schmidt, at man kun kan beskrive Cellen rigtigt, naar man er klar over dens Relation til Organismen, og at man derfor maa undersøge Virksomhedens Stilling i Forhold til Marked og Samfund for at kunne udlede Retningslinierne for Statusværdiernes Ansættelse.

Schmidt mener, at det kan lade sig gøre at finde et almengyldigt økonomisk Vurderingsprincip. Han forkaster Benyttelsen af Anskaffelsesværdien, som han betegner som »historisk«, og hævder, at denne kun ved et Tilfælde vil modsvare Formuedelens virkelige Værdi paa Statusdagen. Ved Benyttelse af den traditionelle Vurderingsmaade kan Virksomheder med nøjagtig samme materielle Grundlag have dette bogført til forskellige Værdier. For at opnaa Ensartethed i Beskrivelsen af Cellerne — Værdiansættelsen i de forskellige Virksomheder — foreslaar han, at man som Fællesnævner ved alle Statusvurderinger skal anvende »den Tageswert«, Statusdagens Genanskaffelsespris paa Markedet.

Hvis man nu opførte Værdierne saaledes og afsluttede Regnskabet paa sædvanlig Maade, vilde man let faa et forkert Billede af Driftsresultatet. Ændringer i Pengenes Købekraft og Stigning eller Fald i Markedsprisen paa faste Anlæg og usolgte Lagre vilde i saa Fald indvirke paa Fortjenesten.

Anvendelsen af det organiske Vurderingsprincip forudsætter derfor en skarp Begrænsning af Begrebet Fortjeneste. Schmidt gaar ud fra den Opfattelse, at Virksomhedens materielle Grundlag maa være opretholdt, før der kan blive Tale om Fortjeneste. Følgen heraf bliver, at man ikke alene ved Status, men ved hver eneste Omsætning i Aarets Løb maa gøre sig klart, hvad det vilde koste atter at anskaffe et tilsvarende Kvantum Varer som det netop solgte.

Fortjenesten bliver herefter lig med Forskellen mellem Salgssum og Genanskaffelsesværdi, i Fabriksvirksomheder Forskellen mellem Salgssum og kalkuleret Genfremstillingsværdi paa Salgsdagen.

Nu er det klart, at den første Bogførsel kun kan foretages paa Grundlag af Anskaffelsesværdien, den ude i Fremtiden liggende Genanskaffelsesværdi kendes jo ikke i Købsøjeblikket eller ved Produktets Fuldførelse.

Efter den traditionelle Fremgangsmaade har vi:

$$\text{Fortjeneste} = \text{Salgsværdi} \div \text{Anskaffelsesværdi.}$$

Efter den organiske:

$$\text{Fortjeneste} = \text{Salgsværdi} \div \text{Genanskaffelsesværdi.}$$

I alle de Tilfælde, hvor Anskaffelses- og Genanskaffelsesværdien ikke

dækker hinanden, vil der opstaa en talmæssig Forskel mellem de to Udtryk. Denne Forskel er efter den organiske Opfattelse en Formuebevægelse, der ikke hidrører fra Salgsvirksomheden, men blot er konstateret i Salgsøjeblikket. Der maa derfor foretages en

Overførsel til Værdireguleringskonto = Anskaffelses- ÷ Genanskaffelsesværdi.

Værdiændringer, der ikke er konstateret ved et Salg, overføres paa Statusdagen uden at passere Driftsregnskabet til Værdireguleringskonto, der maa betragtes som et Supplement til Kapitalkonto. Gennem dette regnskabsmæssige Kunstgreb knytter Schmidt saaledes sin Resultatsberegning og Formueberegning sammen.

Indførelsen af disse Principper i Regnskabsvæsenet vilde fremkalde en hel Række Spørgsmaal af bogholderiteknisk, økonomisk og skattemæssig Karakter. Inden en nærmere Redegørelse for disse Forhold optages, vil det være naturligt at undersøge Baggrunden for den organiske Statuslære, nemlig de vanskelige Vilkaar, som Erhvervslivet maatte kæmpe imod i Inflationstidens Tyskland. Næsten alle de Ting, der kendetegner den organiske Statuslære, er enten direkte afledet af eller har i hvert Fald deres Parallel i de Foreteelser paa Bogholderiets Omraade, der fremkom ved Forsøgene paa at tilpasse Bogholderiet til de unormale Tilstande.

Bogføringen og Ændringer i Pengeværdien.

Maalestokken.

At vurdere er at maale en Ting med en anden Ting som fast Maal. I det nuværende Samfund er Pengene almindelig Regneenhed og fast Maal for Værdierne. Tilgodehavende og Gæld, Bogholderi og Status, det inden- og udenlandske Betalingsssamkvem er opbygget med Pengene som Maalestok. Hvis denne Maalestoks Størrelse inden for kortere Tidsrum ændres betydeligt, bliver Erhvervslivet udsat for svære Rystelser.

Inflation.

Bliver Maalestokken mindre, bliver det maalte, udtrykt i Maalestokkens Enheder, større. Inflation, Fald i Pengenes Købekraft, viser sig ved Stigning i Varepriserne. Reallønnen falder, Debitorernes Betalinger sker i Vareanvisninger (Pengesedler) paa et ringere Kvantum Varer, end de har modtaget — og Kreditorerne ser sig med Lovens Ret berøvet en Del af deres Tilgodehavende. I Handelen med Ulandet stiger Prisen paa Importvarer, medens Eksporten af Varer til Lande med uforandret Pengeværdi fremmes, saa Varestrømmen under-

tiden kan antage Karakter af en Udhuling af det eksporterende Lands Vareforraad.

Deflation.

En Stigning i Pengenes Købekraft virker ligeledes uheldigt, idet de indenlandske Producenter lider under Prislefaldet, og Debitorerne maa tilbagebetale den langfristede Gæld med flere Varer, end de har modtaget. Samtidig udsættes Handel og Industri for stærk Konkurrence fra de Lande, hvis Valuta er forblevet uforandret. Betalingsstandsninger og Konkurs er meget ofte i Deflationens Følge.

Den tyske Inflation.

I de første Efterkrigsaar var den tyske Mark udsat for voldsomme Kurssvingninger, der i 1923 gjorde Marken næsten værdiløs. Det var ikke enhvers Sag at tilpasse Bogholderiet efter de ændrede Forhold, og Resultatet var, at man i Status og Kalkulation sammenlagde Mark af vidt forskellig Købekraft. Man kunde med samme Ret have sammenlagt £, \$, hfl. Mark og Pesetas uden Omregning — og saa kaldt Summen for Mark. Denne ens Behandling af Beløb, der hørte til i de mest forskellige Afskygninger af Værdier fra den rene Guldmark til den næsten fuldstændig værdiløse Papirmark, maatte føre til en forkert Beregning af Egenprisen, til et forvrænget Billede af Status og til bogholderimæssig Opgørelse af en Fortjeneste, der ikke havde Rod i Virkeligheden.

Paa Grund af Pengerigeligheden og den stærke Stigning i det omsatte Beløb opdagede Købmanden ofte for sent, at det, trods det gode talmæssige Resultat, var galt fat med Virksomheden. Det var ikke Bogholderiet, der viste Købmanden dette, men Indskrumpningen af hans Varelager og den stigende Vanskelighed ved at forny Lageret af Forretningens flydende Midler.

Omregning af Statusværdierne.

En Sammenligning af Status ved Begyndelsen og Slutningen af et Inflationsaar var til liden Nytte, med mindre man kunde foretage en saadan Omregning, at Værdierne blev maalt paa samme Maade i begge Opgørelser.

Derved kunde man udelukke den saakaldte »Scheingewinn«, den falske Fortjeneste, der rent bogholderimæssigt fremkom paa Grund af Inflationen.

Ved tilsyneladende eller falsk Fortjeneste forstaar man det Driftsresultat, der fremkommer, naar Formuen ved Slutningen af en Regn-

skabsperiode ganske vist er talmæssigt større end ved Periodens Begyndelse, men dog kun repræsenterer den samme eller endog en mindre Guldverdi eller Varemængde.

Man kunde nu gaa to Veje:

1. omregne Slutbalancens Poster, saa de udtrykkes med Aabningsbalancens Værdimaal (den retrograde Metode).
2. omregne Aabningsbalancens Poster, saa de udtrykkes med Slutbalancens Værdimaal (den progressive Metode).

Den retrograde Metode.

Naar man valgte den første Vej, var Grunden i de fleste Tilfælde den, at man ikke vilde bryde Kontinuiteten i Rækken af Statusopgørelser, men ønskede at bevare Muligheden for en direkte Sammenligning med Tallene i de foregaaende Aar.

Det gjaldt nu om at fastslaa anvendelige Omregningstal, og skønt man i Praksis fulgte meget forskelligartede Fremgangsmaader for denne Beregning, kan man dog henføre næsten alle de valgte Omregningstal til to Grupper efter Beregningsgrundlaget, nemlig:

Guldpris eller Guldvaluta.
Pristal for Varer (Vareprisindex).

Den Tanke: at regne Værdierne om efter Guldprisen, var meget nærliggende. I normale Tider var Landets Pengevæsen baseret paa Guld, saa ved en saadan Omregning syntes Kontinuiteten i Værdiansættelsen ikke at brydes. Imidlertid fandt der ingen officiel Guldprisnotering Sted under Inflationstiden, saa man blev nødt til at gaa en Omvej over de børsnoterede Kurser for Guldvaluta — og da U. S. A. var omtrent det eneste Land, der havde bibeholdt Guldpariteten, vil det sige, at det var \$-Kursen, der anvendtes som Grundlag for Guldmarkbogføringen.

Nu virker Ændringer i Pengeværdien ikke samtidigt og med samme Styrke overalt i det økonomiske Liv. Prisændringer for Importvarer forløber parallelt med Vekselkurserne, men Varer, der helt eller for største Delen stammer fra Indlandet, følger langsommere med i Prisudviklingen. Har man købt en Formuegenstand, der er fremstillet i Indlandet, og omregnet dens Kurs til Guldmark, kan man saaledes, naar Prisniveauet er faldet i Leje, blive nødsaget til at korrigere den en Gang foretagne Ansættelse til Guldverdi. Hvor Guldmarkbogføringen blev fuldstændig gennemført, indrettede man i Regelen Grundbøger og Hovedbøger med Kolonner for baade Papirmark og Guldmark. Det manuelle Arbejde blev meget stort, og dog kunde man i det løbende Bogholderi ikke have noget Udtryk for Guldværdien paa de

rene Papirmarkkonti, f. Eks. Kontantbeholdninger, Tilgodehavende og Gæld i Papirmark.

Endelig maa det bemærkes, at Vekselkursen for \$ var underkastet stærke Svingninger, da den ikke alene fremkom som Følge af Udviklingen i det internationale Betalingssamkvem, men ogsaa var udsat for Paavirkninger af politisk og spekulativ Karakter.

Den anden Vej: at regne Værdierne om efter Pristal, blev ogsaa forsøgt. Der er ved Benyttelse af Pristal den Mangel, at det er meget vanskeligt at opnaa en hurtig Tilpasning til Prisbevægelserne. Officielle Pristal udregnes ikke fra Dag til Dag, de offentliggøres i Regelen kun en Gang om Maaneden og vil altsaa være et Udtryk for en Udvikling, der er sket, et Billede af Fortiden, selv om denne Fortid ligger ret nær.

Pristallenes store Betydning er jo netop, at de som Gennemsnitstal for Prisen paa mange forskellige Varer og Produkter giver os Mulighed for at betragte den skete Prisudvikling i Hovedtrækkene og fastslaa Udviklingens Tendens, uden at Bedømmelsen paavirkes af tilfældige Prissvingninger for de enkelte Varearter, da mange + og - Bevægelser udlignes. Men de Varer, der er af særlig Betydning for den enkelte Virksomhed kan saaledes have en Prisudvikling, der ligger over eller under den, der udtrykkes ved det officielle Pristal. En Benyttelse af dette som generelt Omregningstal vilde derfor føre til aabenbare Urimeligheder. Prisudviklingen for Maskiner kan forløbe helt anderledes end Prisudviklingen for Levnedsmidler, og mellem Importhandel og indenlandsk Produktion kan der ogsaa være stor Forskel i denne Henseende. Selv om der foreligger baade Detailpristal og Engrospristal, maa man for at adskille virkelig og tilsyneladende Fortjeneste, opstille en Specialindex for hver enkelt Branche og benytte denne.

Nu er det givet, at de Varearter og det Kvantum Varer, der skal medtages ved Beregningen af en saadan Specialindex, maa være undergivet et vist Skøn. Hvis den Forretningsmand eller Organisationsleder, der skal foretage Beregningen, er interesseret i, at der skal udvises saa stor tilsyneladende Fortjeneste som overhovedet muligt, ligger der en Fare for, at den fastsatte Specialindex bliver derefter. Og en direkte Sammenligning af forskellige Firmaers Statusopgørelser, der er opstillet ved Hjælp af Vareprisindex, er naturligvis kun mulig, saafremt den samme Specialindex er anvendt.

Fordelen ved Pristalsmetoden i Sammenligning med Guldmarkmetoden er da nærmest den, at man bliver i Stand til at borteliminere de Ulemper, der fremkommer ved, at Ændringer i Pengeværdien ikke sker samtidigt og med samme Styrke overalt i det økonomiske Liv.

Men Opnaaelsen af denne Fordel vanskeliggør altsaa Sammenligningen med andre Branchers Regnskaber.

Den rent bogholderitekniske Fremgangsmaade kan foretages ens ved baade Guldmarkbogføring og Pristalbogføring. Hvis man ikke ligefrem fører »firedobbelt« Bogholderi, men altid foretager den første Bogføring i Papirmark, kan man ved ugentlige eller maanedlige Omregninger efter Kurs- eller Indexgennemsnit overføre Differencerne mellem Papirmarkbeløbene og de beregnede Tal til Gevinst- og Tabs-Konto. Denne vil da blive rensat for tilsyneladende Fortjeneste eller Tab og udvise det virkelige Driftsresultat, medens Statusposterne ligledes udtrykkes med samme Maalestok som de foregaaende Aar.

Den progressive Metode (Papirmarkstatus).

Den progressive Metode havde til Formaal at regne Værdierne frem-efter, at udtrykke dem i Papirmark. Vedrørende Omregningstal for de gamle Værdier gælder ganske det samme, som tidligere er anført. Naar Kapitalen er bundet til et fast Nominalbeløb, som for Eksempel i Aktieselskaber, maa man indsætte en »Geldwertausgleichskonto«, der bliver et Korrektiv til Kapitalkonto.

Fordelen ved denne Metode er, at Status maales med Nutidens Maalestok for Værdierne, saa en Sammenligning med Prisforhold paa Statusdagen er mulig. Derimod er Kontinuiteten i Rækken af Statusopgørelser brudt, og man kan ikke uden store Omregninger udøve nogen Kritik over Forretningens Gang og Udvikling.

Normallagerteorien.

Endelig maa nævnes en Maade, paa hvilken man kan udelukke den falske Fortjeneste, der stammer fra Varelageret, uden at ty til Indexmetoden: den saakaldte Normallagerteori, Theorie vom eisernen Bestande. Denne er dog ikke opstaaet i Tyskland, men har ifølge Sillèn været benyttet længe i »Bruksbokføring«.

Denne Teori gaar ud fra den Betragtning, at Raamaterialer og Varer er ligesaa nødvendige Betingelser for Virksomhedens fortsatte Bestaaen som Bygninger og Maskiner; enhver Virksomhed forudsætter et bestemt, nogenlunde konstant Lager, og man kan derfor betragte dette, ganske som det var en Del af det faste Anlæg. Har man een Gang fastslaaet Virksomhedens normale Lager, ændrer man ikke mere i Prisansættelsen ved nye Statusopgørelser, med mindre Prisen skulde falde. Saa nedskriver man Lageret til den nye, lavere Pris og regner med et Tab paa Varelageret — benytter med andre Ord den laveste Værdis Princip.

Skulde det optalte Lager ved en Statusopgørelse vise sig at være større end Normallageret, optages Resten efter almindelige Principper; er det faktiske Lager tilfældigvis mindre end Normallageret, opfører man dog dette til den fulde Værdi, men krediterer Differencen paa en Normallagerreserve.

Da Normallagerværdien aldrig opskrives, hvor meget Priserne end stiger i Højden, vil Konjunkturgevinst og falsk Fortjeneste ved Ændringer i Pengeværdien i hvert Fald ikke foraarsages af Varelageransættelsen. Men det er naturligvis ikke alle Virksomheder, der kan benytte sig af denne Fremgangsmaade, og falsk Fortjeneste kan opstaa af andet end Lageret.

Uagtet Anvendelsen af Normallagerteorien i Regelen sker under Hensyntagen til den laveste Værdis Princip, skriver Schmidt dog saaledes i »Die organische Tageswertbilanz«:

»Korrigeringer, der foretages ud fra Normallagerteorien, hører ind under Dagsværdikorrigeringerens Omraade. Grundtanken er nemlig her, at Fortjeneste ved Omsætning af Varer kun opnaas, naar den faktiske Opretholdelse af selve Lageret er fuldt sikret. Dette er, anvendt paa Lageret, den samme Tanke, som jeg i den organiske Status hævder bør anvendes for alle Formueværdier.«

Kalkulation.

Den tyske Inflation tvang ogsaa Købmanden til at fravige sine tidligere benyttede Kalkulationsmetoder. Hvis man beregnede Egenprisen, som man var vant til, viste det sig at have alvorlige Følger for Virksomheden — og den Opfattelse vandt efterhaanden Indpas, at »Egenprisen« maatte beregnes saa højt, at Salgsprisen for den Vare, der skal sælges, i det mindste er tilstrækkelig til at genindkøbe en lignende Vare paa Salgsdagen. Det Beløb, denne Egenpris II overstiger den paa almindeligt Grundlag beregnede Egenpris, maa saa henlægges til en Værdireguleringskonto. Denne »Ersatzkostentheorie« opstod saa at sige spontant paa forskellige Steder, uden at man kan paavise nogen bestemt Grundlægger, men Teorien blev formuleret skarpest af Professor Schmidt, der inddrog den i sin »organiske Statuslære« og forlangte denne Nødhjælp i en unormal Tid indført som almindeligt Bogføringsprincip ogsaa under normale Forhold.

Som Eksempel paa Forskellen i Kalkulationsmetoderne kan vi tænke os tre Købmænd, der arbejder under samme Vilkaar, men kalkulerer paa forskellig Maade. De begynder alle med et Varelager paa 100 Enheder à 1 Mark, men før de begynder at sælge af Varerne, falder Pengenes Værdi til det halve — Priserne stiger til det dobbelte.

I. Denne Købmand kalkulerer, som han er vant til. Han ønsker kun at opnaa Dækning for sin beregnede Egenpris + Avance 10 %. Han sælger efterhaanden hele Lageret kontant for 110 Mark, har altsaa tjent 10 Mark og vil nu supplere sit Lager op til den tidligere Højde. Men hertil maa han anvende 200 Mark og maa saaledes laane 90. Han opstiller derfor sin Status saaledes:

Aktiver.	<i>Status I a.</i>		Passiver.
Lager.....	200	Kapital.....	100
		Laan.....	90
		Fortjeneste.....	10
	<u>200</u>		<u>200</u>

Hvis han i Bogholderiet havde hensat et Beløb, svarende til Prisstigningen paa Lageret, men ikke rettet sine Kalkulationer, var Status kommet til at se saaledes ud:

Aktiver.	<i>Status I b.</i>		Passiver.
Lager.....	200	Kapital.....	100
Underskud.....	100	Værdiregulering.....	100
÷ Salgsavance.....	10 90	Laan.....	90
	<u>290</u>		<u>290</u>

Fortjenesten i den første Status viser sig at være falsk Fortjeneste (Scheingewinn). Hvis denne ærlige Købmand holder fast ved sine prøvede Kalkulationsprincipper, og Valutaen stadig forringes, vil hans Gæld vokse, til Kreditorerne siger Stop — og at hans Bogholderi viser en pæn og normal Fortjeneste vil hverken være Kreditorerne eller ham selv til megen Glæde.

II. Denne Købmand kalkulerer, som han er vant til, indtil han ved et Suppleringskøb konstaterer Prisstigningen og derefter omregner sit resterende Varelager til nye Priser. Vi antager, at han sælger 50 Enheder for 55 Mark, supplerer Lageret med 50 Enheder for 100 Mark og forhøjer det gamle Restlagers Værdi, saaledes at han henlægger 50 Mark som Værdiregulering. Han opgør da sin Status saaledes:

Aktiver.	<i>Status II a.</i>		Passiver.
Lager.....	200	Kapital.....	100
		Værdiregulering.....	50
		Laan.....	45
		Fortjeneste.....	5
	<u>200</u>		<u>200</u>

Havde han solgt til samme Priser, men straks bogført Prisstigningen, havde Status set saaledes ud:

Aktiver.	<i>Status II b.</i>		Passiver.
Lager.....	200	Kapital.....	100
Underskud.....	50	Værdiregulering.....	100
÷ Salgsavance.....	5	Laan.....	45
	<u>45</u>		<u>45</u>
	<u>245</u>		<u>245</u>

Det er altsaa ikke nok at foretage Forhøjelsen, naar Prisstigningen konstateres ved nyt Køb.

III. Nummer tre tager straks Konsekvensen af Prisstigningen, idet han paa Salgsdagen opskriver sit Lager, henlægger 100 Mark til Værdiregulering og sælger Varerne for 220 Mark. Hans Status opstilles saaledes:

Aktiver.	<i>Status III.</i>		Passiver.
Kasse.....	20	Kapital.....	100
Lager.....	200	Værdiregulering.....	100
		Fortjeneste.....	20
	<u>220</u>		<u>220</u>

Hvis han havde forhøjet Prisen uden Henlæggelse, var Fortjenesten blevet 120 Mark, hvoraf de 100 vilde være falsk Fortjeneste.

Det fremgaar af Eksemplet, at man kun opnaar normal Fortjeneste og sikrer det materielle Grundlag, naar Salgsdagens Genanskaffelsespris lægges til Grund for Kalkulationen.

Hvis vi forestiller os disse Tilfælde modsat, under Deflation, vilde Værdireguleringen blive opført som Aktiv, og Udbetaling af Fortjenesten vilde delvis forme sig som en Udlodning af den nominelle Kapital. Forsvarligheden af denne Udlodning begrundes dermed, at Virksomhedens materielle Grundlag er opretholdt, og Midlerne derfor disponible. Dette Standpunkts Gennemførelse i Praksis vilde imidlertid faa alvorlige Følger og vil blive omtalt i en anden Forbindelse.

Selv om man under en Inflationstid kalkulerer som Nr. III, er det ikke givet, at man kan opnaa denne Pris. Nr. I og i mindre Grad Nr. II vil jo konkurrere stærkt — dog kun i en vis Tid. Hvis man i normale Tider, under stabil Valuta, stadig benytter Metode III, er det ikke mere den tilsyneladende Fortjeneste, man faar udskilt, men Fortjenesten ved Konjunktursvingninger.

Overblik over Grundlaget for den organiske Statuslære.

Vi har nu i korte Træk tegnet det Begrebsmateriale, som Schmidt har benyttet sig af og bearbejdet med det Formaal at naa frem til en almengyldig økonomisk Vurderingsteori.

Denne gaar da ud paa:

1. at forene dynamisk og statisk Opfattelse.
2. at sikre den materielle Bedriftskontinuitet.
3. at være uforanderlig i sin Fremgangsmaade saavel under Inflation og Deflation som under Konjunkturernes Skiften.
4. at forkaste Penge som Maalestok og dog til enhver Tid udtrykke Værdierne i Penge — med andre Ord: maale Pengene med Virksomhedens materielle Formue.
5. at fastslaa et Vurderingsgrundlag, der ikke som ved Guldmarkstatus er paavirkelig af Vekselkurserne, og som i sig selv skal virke som Special-index uden Opstilling af en saadan.
6. at gaa ud fra Genanskaffelsesværdien paa Salgsdagen i Forbindelse med Oprettelse af en Værdireguleringskonto, altsaa opstille en ny Definition af Begrebet Fortjeneste ved Omsætning som omtalt under Organik og Normallager.
7. at forene disse Opgaver med sin Opfattelse af Bedriften som en Celle i Markedsorganismen, hvilket fører ham ind paa vidtgaende Betragtninger, der er af mere nationaløkonomisk end egentlig bedriftsøkonomisk Karakter.

Vi skal i det følgende nærmere betragte de Virkninger og Følger, der opstaar ved Anvendelse af de organiske Principper i Regnskabet.

De organiske Princippers Anvendelse i Enkeltheder.

Egenkapital og Værdiregulering.

Ved en Virksomheds Grundlæggelse opfører man paa Kapitalkonto det Pengebeløb, der modsvarer de af Ejeren selv tilvejebragte Aktiver. Skulde man ved Anskaffelsen af disse Aktiver have gjort et særligt fordelagtigt Køb, der ligger under Normalprisen for vedkommende Genstand, har man allerede ved den første Begyndelse opnaaet en Værdistigning. Et Tab i Værdien er ligesaa muligt. Den bogholderimæssige Behandling af disse Forhold sker paa samme Maade, som Tilfældet er ved alle senere Værdiændringer; Kapitalkontoen paavirkes ikke heraf, men man bliver allerede i Aabningsstatus præsenteret for Værdireguleringskonto, der opføres som ligeberettiget med Kapitalkontoen. Kapitalkontoen er en af de saa »ubevægelige« Poster i den organiske Status; den paavirkes — bortset fra Indskud og Udtagen af Beløb — kun af Aarets Driftsresultat.

Naar Værdireguleringskontoen staar i Kredit, kan man ud fra den

almindelige regnskabsmæssige Sprogbrug ofte betegne den som en Blanding af regulerende Passiv og ægte Reserve. De Værdiændringer, der henføres til denne Konto, kan nemlig være af forskellig Natur. I de nedenstaaende Tilfælde er der kun omtalt Ændringer af positiv Art, det omvendte kan man let selv forestille sig.

»Gewinn am ruhenden Vermögen«, Værdistigning paa Aktiver, der stadig er i Virksomhedens Eje, kan, naar den er fremkommet udelukkende paa Grund af Valutaen, kun bevirke en Opstaaen af et regulerende Passiv. Der er ikke sket nogen reel Forandring af Formuen ud fra Schmidts Synspunkter; en Vejlængde paa en Kilometer bliver jo heller ikke længere at gaa, fordi den omregnes til Millimeter.

Fremkommer Stigning derimod under stabile Valutaforhold, kan den være »virkelig«, om den end er noget problematisk, da den ikke er konstateret ved Salg. Forholdet er, som naar man ønsker at opføre en Ejendom med Skyldværdien i Status og bogfører Differencen mellem ny og gammel Ansættelse over Kapitalkonto. Aarsagen til disse Stigninger kan ligge i Udviklingen af Udbud og Efterspørgsel for den bestemte Vare eller Genstand. Forskydninger inden for Produktion og Teknik, Prisaftaler og forhøjet Toldbeskyttelse kan have denne Virkning. Den kan ogsaa fremkomme ved Bortfald af Servitutter, eller ved at Byen rykker nærmere til et Grundstykke, der derved stiger i Pris.

Stigninger af denne Art vil efter den traditionelle Fremgangsmaade — om ikke før, saa ved Salg — i hvert Fald for en Dels Vedkommende enten over Driftsregnskabet eller direkte blive overført til Kapital eller Reserver. Efter den organiske Opfattelse kan Driftsregnskabet aldrig paavirkes heraf, men Overførslen af Værdistigningen, maalt efter Reproduktions- eller Genanskaffelsesværdien, sker paa Salgs- eller Statusdagen, for at Status kan opfylde sit statiske Formaal, direkte til Værdireguleringskontoen, der for denne Dels Vedkommende kan antage Karakter af Reserve i traditionel Forstand; men efter den organiske Teori er der ikke sket nogen Forandring i Egenkapitalen, der jo opfattes materielt, og der er derfor kun foretaget en Henlæggelse for at sikre den uforandrede materielle Bestaaen.

Saldoen paa Værdireguleringskontoen giver os ikke i sig selv noget klart Overblik over Formuens Værdibevægelser. Fald i Værdien af visse Aktivgrupper kan være opvejet af Stigning i andre, og vi maa

derfor tænke os Værdireguleringskontoen som Summen af flere Underkonti, der udviser Bevægelsen for hver enkelt Kontogruppe i Status.

Omsætning.

Den organiske Statuslæres Definition af Fortjeneste ved Omsætning er tidligere omtalt. Kalkulationer i Fabriksvirksomheder vil forme sig paa sædvanlig Maade, Færdigvarekontoen vil være debiteret for Raa-varer, Løn, indirekte Produktionsomkostninger, m. v. Men paa Salgsdagen vil denne Konto blive krediteret for et Beløb, der er Resultat af en Beregning over, hvad det vilde koste at genfremstille det paagældende Produkt efter de Priser, der er gældende paa Salgsdagen (Wiederbeschaffungswert der Einzelkostenteile). Dette Beløb føres til Udgift i Driftsregnskabet, og den Saldo, der bliver tilbage paa Varekontoen, overføres til Værdireguleringskontoen.

Denne Konstatering af Reproduktionsværdien vil i mange Tilfælde foraarsage en meget stor Arbejdsindsats. Der skal ikke alene tages Hensyn til Prisudviklingen for Raastoffer og Hjælpemidler, men ogsaa til Lønændringer, der er sket efter Produktets Færdiggørelse, til Afskrivning paa de benyttede Maskiner, hvis Værdi kan være ændret i Mellemtiden og til en lang Række Forhold inden og uden for Virksomheden selv. Navnlig i Tider, hvor der foregaar hastige Prisændringer og betydeligt Salg, kan en Udskillelse af Konjunkturgevinst fra Fortjeneste ved Omsætning være særdeles vanskelig.

Naar en Beregning af Genanskaffelses- eller Reproduktionsværdien i middelstore og større Handels- og Industrivirksomheder skal foretages i den fulde Udstrækning for hvert enkelt Salgsbeløb, vil det næsten altid være nødvendigt at oprette et særligt Kontor, der skal være i nøje Kontakt med Marked og Priser og have et indgaaende Kendskab til Virksomhedens og Branchens indre Forhold. Man vil naturligvis kunne nævne visse Erhvervsvirksomheder, hvor disse Forhold er let overskuelige, nemlig saadanne, som arbejder med faa og ensartede Varer eller med Produkter, der har et fast Marked eller børsnoterede Priser.

Men ellers maa dette Merarbejde betragtes som en af de Hindringer, der har været mest i Vejen for Udbredelsen af de organiske Tanker. I sin Søgen efter et fast Holdepunkt vil den praktiske Forretningsmand maaske uden Betænkning paadrage sig disse Udgifter under den Opløsning i Erhvervslivet, der kendetegner en Inflation — men under normale Forhold vil han være mere nøjeregnende ved Bedømmelsen af de Fordele og Omkostninger, som Systemet saa betyder for ham.

Opskrivning.

I den hævdundne regnskabsmæssige Praksis foretager man kun meget sjældent en Opskrivning af Forretningens Aktiver, der ikke er betinget af virkelige Forbedringer; i flere Landes Lovgivning er en saadan Opskrivning ligefrem forbudt, og naar den foretages, kræver almindelig købmandsmæssig Forsigtighed, at Driftsresultatet ikke paavirkes heraf. Opskrivninger efter den organiske Teori paavirker heller ikke Driftsresultatet, saa paa dette Omraade er der Overensstemmelse i Synspunkterne. Dog kan de »organiske« Opskrivninger af faste Anlæg indirekte paavirke Driftsresultatet, men i nedadgaende Retning, nemlig gennem en Forhøjelse af det aarlige Afskrivningsbeløb.

*Afskrivning.**Omsætningsformuen.*

Medens der saaledes i den hidtidige Praksis ikke tages en urealiseret Fortjeneste paa Varelageret, foretager man en Nedskrivning, saafremt Markedsprisen paa Statusdagen ligger under Anskaffelsesprisen. Man gaar ud fra Forsigtighedsgrundsætningen, at et Tab maa tages, blot det er truende eller muligt.

Schmidt gaar imod dette Standpunkt, som han betegner som ulogisk. Han hævder, at naar Opskrivning af Lageret ikke paavirker Driftsresultatet, bør Nedskrivning heller ikke gøre det. Tager man denne Nedskrivning over Driftsregnskabet, opstaar der efter hans Mening et falsk Tab (Scheinverlust). Fald i Værdien af Varebeholdninger anser han som en Formuenedgang, der ikke kan formindske Driftsresultatet. Han mener, at selv om denne Kapitalnedgang kan udlignes af Aarets Nettofortjeneste, bør dette for Klarhedens Skyld først ske, efter at Nettofortjenesten er beregnet. Og det er endda et Spørgsmaal, om det i det hele taget bør ske.

En Tilbageholden af »Fortjeneste«, der er lig med ikke-realiseret Nedgang paa Lagervarer, vil ofte blive anlagt i Varer til de nye lavere Priser. Schmidt mener heraf at kunne slutte, at den hidtil anvendte Fremgangsmaade bevirker, at Lagrene stadig opfyldes til en Værdi, der er lig med Anskaffelsesprisen for det gamle Lager, men som repræsenterer flere Vareenheder. Hvis nu det skete Prisfald er fremkommet paa Grund af for store Lagre i Branchen og deraf følgende for stort Udbud, vil dette Forhold blive forværret. Lagrene og dermed Udbuddet, vilde blive endnu større, og Priserne faar Tendens til at falde yderligere.

Driftsresultatet for Virksomheder, der opstiller Regnskabet efter

organiske Principper, vil saaledes under faldende Priser for Lagrene udvise større Salgsavance end andre, ensartede Virksomheder. Gaar Priserne nedad over en længere Periode og med større Beløb, kan Værdireguleringskonto svinge over i Debet, og videre Udbetaling af Fortjeneste sker nu faktisk af den nominelle Kapital, men dette anser Schmidt for at være ganske i sin Orden. Den nominelle Kapitals Købekraft er jo uforandret og modsvarer samme Kvantum Varer som før Prisfaldets Begyndelse.

Faste Anlæg.

Faste Anlæg slides ved Brugen, meget langsomt for Bygningers Vedkommende, hurtigere for Specialmaskiner. Vedligeholdelse kan i nogen Grad modvirke Sliddet, men Aktivets maa ofte udrangeres før den tekniske Levetids Udløb, hvorfor den økonomiske Levetid lægges til Grund for en Fordeling af Afskrivningsomkostningerne udover Aarene.

Den almindeligste Fremgangsmaade var og er at beregne Afskrivningen efter Anskaffelsesværdien og fordele den med lige store Beløb udover Leveaarene. Under Forudsætning af, at intet af Aarene har udvist Driftsunderskud, vil der ved Aktivets Udrangering være opsparet et Beløb af samme Størrelse som Anskaffelsesbeløbet.

Den organiske Statuslære fremsætter herimod den Opfattelse, at Afskrivningen ganske vist skal finde Sted med den Procentsats, der betinges af den økonomiske Levetid, men Udgangspunktet bør ikke være Anskaffelsesbeløbet, men Genanskaffelsesværdien paa Afskrivningstidspunktet. Begrundelsen herfor er, at man kun herigennem kan faa Overensstemmelse mellem Kalkulationer i ensartede Virksomheder, hvis Anlæg er anskaffet paa forskellige Tidspunkter, og endvidere, at man paa denne Maade skal kunne tilvejebringe et opsparet Beløb, der til sin Tid skal tillade en Erstatning af det opslidte Aktiv til de da gældende Priser.

Hvis man har erhvervet et Aktiv, hvis Levetid er fem Aar, for Kr. 10000,00, og Markedsprisen umiddelbart derefter stiger til Kr. 12000,00 og forbliver i denne Højde, vil hvert af Driftsaarene blive belastet med Kr. 2400,00. Ved Periodens Udløb har man da — under den Forudsætning, at ingen af Aarene har givet Underskud — Midler til Fornyelse af Genstanden, medens man efter den sædvanlige Fremgangsmaade kun havde opsparet Kr. 10000,00 og nu maa tilskyde eller laane det resterende Beløb Kr. 2000,00.

Under stigende Prisniveau vil Værdireguleringskontoen vokse, medens Driftsresultatet vil blive ringere end efter den sædvanlige Fremgangsmaade.

Tænker man sig, at Aktivet umiddelbart efter Erhvervelsen falder i Genanskaffelsesværdi til Kr. 8000,00, vil man se det samme Forhold, som omtalt under Afskrivning paa Omsætningsformuen. Fortjenesten vil hvert Aar opgøres til Kr. 400,00 mere end efter den almindelige Fremgangsmaade, men Udbetalingen heraf kan finde Sted uden at ødelægge Muligheden for Opretholdelsen af den materielle Bedriftskontinuitet.

Helt anderledes gaar det imidlertid, saafremt Værdien i Periodens Løb svinger baade over og under Anskaffelsesprisen eller er stadig stigende. Saa er det ikke sikkert, at Afskrivningernes samlede Beløb bliver tilstrækkeligt til Fornyelse af Aktivet ved Periodens Udløb.

I den følgende Opstilling angiver Tallene i første Kolonne Genanskaffelsesværdien ved Aarets Slutning, den anden Kolonne viser Aarsafskrivningen, den tredje Statusværdien paa Aktivet:

	I.	II.	III.
1. Aar.....	9000	1800	9000 ÷ 20 % = 7200
2. »	8000	1600	8000 ÷ 40 % = 4800
3. »	10000	2000	10000 ÷ 60 % = 4000
4. »	12000	2400	12000 ÷ 80 % = 2400
5. »	15000	3000	15000 ÷ 100 % = 0
I alt afskrevet..		<u>10800</u>	

Selve Værdiændringen og det i tidligere Aar for meget eller for lidt afskrevne overføres til Værdireguleringskonto, som vist nedenfor.

<i>Værdireguleringskonto.</i>			
	Genanskaffelsesværdi	Nedgang	Stigning
1. Aar $\frac{1}{1}$ 10000 — $\frac{21}{12}$ 9000		1000	
2. » $\frac{1}{1}$ 9000 — $\frac{21}{12}$ 8000		1000	
for meget afskrevet tidligere 20 % af Nedgang, Kr. 1000			200
3. » $\frac{1}{1}$ 8000 — $\frac{21}{12}$ 10000			2000
for lidt afskrevet tidligere 40 % af Stigningen, Kr. 2000		800	
4. » $\frac{1}{1}$ 10000 — $\frac{21}{12}$ 12000			2000
for lidt afskrevet tidligere 60 % af Stigningen, Kr. 2000		1200	
5. » $\frac{1}{1}$ 12000 — $\frac{21}{12}$ 15000			3000
for lidt afskrevet tidligere 80 % af Stigningen, Kr. 3000		2400	
Balance ved Periodens Slutning		800	
		<u>7200</u>	<u>7200</u>

Er den Fortjeneste, Aktivet afkaster, hævet hvert Aar, og Afskrivningsbeløbet forefindes i Kontanter, vil Status ved Udgangen af det 5. Aar se saaledes ud:

<i>Status ved Udgangen af 5. Aar.</i>			
Aktiv.....	0,00	Oprindelig Kapital.....	10000,00
Kontanter.....	10800,00	Værdiregulering	800,00
	<u>10800,00</u>		<u>10800,00</u>

Herefter er det ikke muligt at opretholde den materielle Bedriftskontinuitet ved egne Midler, men der maa optages et Laan paa Kr. 4200,00 til Køb af et nyt Aktiv, der nu koster Kr. 15000,00.

Omvendt vilde der, saafremt Priserne stadig var faldet, blive afskrevet mere end nødvendigt.

Den eneste Maade at faa dette Misforhold rettet paa, synes da at maatte foregaa saaledes, at det i tidligere Aar formeget eller for lidt afskrevne tages som Indtægt eller Udgift for Driftsregnskabet, hver Gang en ny Genanskaffelsesværdi konstateres. Afskrivningsbeløbene vilde da i Aar med stærke Prisbevægelser blive overordentlig stærkt svingende; naar Priserne gaar op, vilde de blive meget store, under Prisleiligheder meget smaa eller endog vise sig som Indtægt i Driftsregnskabet!

Men dette ønsker Schmidt ikke, da denne Fremgangsmaade vilde ødelægge det dynamiske Princip i Status. Desuden paastaar han, at Afskrivningsbeløbet kun sjældent eller kun i ringe Grad anlægges i Kontanter, men derimod i Aktiver, der gør Prisudviklingen med. Det maa være den fremsynte Leders Opgave at anbringe Afskrivningsbeløbene saaledes inden for de een Gang givne Rammer for Virksomheden, at der opnaas en Prisstigning paa disse nye Aktiver, der i det mindste følger den gennemsnitlige Prisudvikling for de hidtidige Anlæg.

Hertil maa nu siges, at Fornyelsen af Maskiner og Inventar vel samfundsmæssigt betragtet sker kontinuerligt, men for den enkelte Bedrift sker den stødvis. Afskrivningsbeløbene i almindelige smaa og middelstore Virksomheder anbringes for kortere eller længere Tid som Omsætningsformue, Kontanter, udestaaende Fordringer og Lagre. Saafremt disse ikke er underkastet samme Prisudvikling som Anlægsformuens Aktiver, vil det være vanskeligt — selv ved en aarvaagen og bevidst Indsats — at opnaa Udligning i denne Henseende. Noget anderledes stiller Forholdet sig for enkelte meget store Virksomheder, hvor Antallet af Maskiner er saa stort, at en saadan Anlægspolitik kan følges — men det er Undtagelsen, ikke Regelen.

Immaterielle Værdier.

Der eksisterer i vide Kredse en Tilbøjelighed til at betragte immaterielle Værdier i Status med en vis Skepsis. Disse ikke konkret maalelige Værdier, der ikke er synligt til Stede, f. Eks. good-will, Fabri-

kationshemmeligheder og lignende, opføres i Regelen kun i Status med de Beløb der er betalt for dem, og man afskriver dem om muligt relativt hurtigt fuldstændigt eller opfører dem med Erindringsværdien 1 Kr.

Anderledes i den organiske Status. Her udstrækker man de statiske Synspunkter til ogsaa at gælde disse Poster — et Synspunkt, der gaar videre, end Statikerne ønsker.

Professor Schmidt udtrykker sig saaledes:

»En Forretnings virkelige Værdi som saadan kan kun beregnes ud fra det virkelige Driftsresultat, der ikke er sammenblandet med Formuens Værdiændringer. Nettofortjenesten af Omsætningen maa da kapitaliseres efter den gældende Rentefod i Landet«.

Naar det saaledes kapitaliserede Beløb er større end Værdien af Formuens enkelte Bestanddele, maa Differencen opføres som Aktiv til Kredit for Værdireguleringskontoen, og en Beregning af Forretningens good-will maa saaledes indgaa i enhver Statusopgørelse.

Naturligvis kan en Betragtning af Virksomhedens good-will være af stor Interesse, men hvorfor den skal med i Regnskabet, er ikke umiddelbart indlysende. Navnlig ikke, da en af Grundtankerne i den organiske Status er den, at man ved Sammenlægning af alle Statusopgørelser i Landet skulde kunne paavise Realkapitalen til Dagens Værdi, idet alle personlige Konti, der jo kun er Udtryk for en abstrakt Raaderet over det nationaløkonomiske Begreb Realkapitalen, vilde udligne hinanden. Men hvor er Modposten til good-will Kontoen?

Die Industriekonjunktur — ein Rechenfehler!

Hvilken enorm Betydning, Schmidt selv tillægger den organiske Status fremgaar deraf, at han tror, at Industriekonjunkturer og Kriser opstaar paa Grund af Anvendelsen af de traditionelle Vurderings- og Bogføringsprincipper — medens disse Bølgebevægelser i det økonomiske Liv vilde forsvinde som Dug for Solen, naar hans Teori lægges til Grund for Kalkulations- og Regnskabsvæsen. I Bogen: »Die Industriekonjunktur — ein Rechenfehler«, der udkom i 1927, fremsætter han den Paastand, at Fremkomst af Højkonjunktur og Krise — naar bortses fra Modens Skiften, ny Teknik eller Naturbegivenheder som Misvækst etc. — altid kan føres tilbage til den efter hans Mening forkerte og skadelige Behandling af Værdiændringer paa den hvilende Formue.

Hans Fremstilling er i Korthed saaledes:

I Tider med stigende Prisniveau indgaar Værdistigning paa Varer

i Tidsrummet mellem Køb og Salg som en Del af Fortjenesten. Hvis denne Fortjeneste udbetales, kan Forretningen ikke mere supplere Lageret op ved egne Midler, men der sker i Virkeligheden en Udbetaling af Formuen (efter Schmidts Formuebegreb), der forhøjer Forbrugernes Købekraft og paa Grund af den stigende Efterspørgsel driver Priserne yderligere i Vejret. Industrien bogfører vel en voksende Gæld, men da Priserne og dermed den regnskabsmæssige Fortjeneste stadig gaar i Vejret, gælder det om at udnytte Situationen fuldt ud: nye Anlæg sætter Produktionskapaciteten op, og da dette sker samtidig i mange Virksomheder, bliver Markedet til Slut overfyldt, og Priserne bryder sammen.

Er Prisfaldet først begyndt, vil Nedgangen gaa langt under det Niveau, der vilde være naturligt efter Behovet for de producerede Varer. Paa Grund af Anvendelsen af den laveste Værdis Princip, vil der beregnes falske Tab, og virkelig Indkomst vil derved blive tilbageholdt i Virksomhederne. Man formindsker altsaa Fortjeneste og Indkomster i den Grad, at Købekraften svinder hen, saa Varerne bliver liggende paa Lagrene, da ingen Efterspørgsel kan opstaa. Medens Konjunkturopgang kan ske over et længere Tidsrum, fordi Vedligeholdelse og Udvidelse af Lagre og Anlæg sker ved Kreditens Hjælp, vil Krisens Udvikling være brat og voldsom, da Gælden skal tilbagebetales med Beløb, der svarer til flere Varer. Betalingen bliver da ved det svigtende Salg dobbelt vanskelig, og Fallitter og Indstilling af Produktionen tvinger Industrivirksomhederne til at foretage ekstraordinære Afskrivninger, som umuligt kan indkalkuleres i Varens Pris. Denne Kapitalødelæggelse bevirker Arbejdsløshed, der atter indskrænker Købekraften. Kun langsomt bliver Lagrene nedbragt, og da der ingen Fortjeneste udbetales, indtræder der Pengerigelighed i Industrien, en Overlikviditet, der i Begyndelsen ingen Anvendelse finder, men som, naar Lagrene er udtømt, viser sig som den Købekraft, der sætter hele Skuespillet i Gang igen.

Den nævnte Bog er kun en Videreudvikling af Tanker, der tidligere er fremsat i »Die organische Tageswertbilanz«. Heri skriver Schmidt om dette Spørgsmaal bl. a.:

»Naar man ved, hvilken uhyre Betydning de egentlige Industrikriser har haft for Udvikling af Menneskenes Anskuelse om Økonomien -- naar man ved, at f. Eks. Socialismens Kapitalfjendtlighed i første Række begrundes med Kriserne, der lader de arbejdende Klassers Skæbne synes saa usikker — saa kan man vel kalde det en Skæbnens Ironi, at man i sidste Instans kan føre hele dette Forhold tilbage til en Regnefejl i Bedrifterne. Afskaffer man denne Regnefejl, saa vil der i Stedet for disse

Bølgebevægelser, der til Stadighed foruroliger det økonomiske Liv, indtræde en rolig og stadig Vækst. Og alt dette udelukkende, fordi en rigtig Regnemaade da til enhver Tid vil vise en Fortjeneste, der virkelig er Fortjeneste.

I »Die Industriekonjunktur — ein Rechenfehler« fremsætter han endda den Paastand, at Optagelsen af hans Synspunkter vil bevirke »en Forbedring af hele den økonomiske Virksomhed, der sandsynligvis vil tillade en Stigning i den gennemsnitlige Levestandard paa 10 %, uden at en stærkere Anstrengelse vil være nødvendig for den Enkelte«.

Naar man erindrer, at Krisefænomenerne af andre forklares paa mange forskellige Maader (Guldproduktion, Diskontopolitik, Merværditeori, manglende Plan i Produktionen o. a.) og bemærker, at Professor Schmidt ikke ser sig foranlediget til at imødegaa disse Synspunkter med andet end faa henkastede Bemærkninger, kan man ikke andet end faa det Indtryk, at han under sin Kamp mod de mange Modstandere er kommet alt for langt ud i sit Forsvar.

Naar han endog nævner, at Deflation og Krise vilde miste deres afskrækkende Karakter, naar man forestiller sig den Tanke, at Debitorer og Kreditorer kunde følge Værdiændringerne ved Omregning efter en Generalindex paa Betalingstidspunktet, vil man se, at den faste Grund under Fødderne er borte — vi kommer ind i et tænkt System, der, i hvert Fald hvad Varelaan og korte Kreditter angaar, er i fuldkommen Modstrid med Nutidens privatkapitalistiske Kreditøkonomi.

Kritiken mod den organiske Statusteori.

Der har i Tyskland og andetsteds rejst sig en voldsom Kritik mod Professor Schmidts Synspunkter, men — som denne selv fremhæver — har Kritiken kun i ringe Grad formet sig som en samlet Imødegaaelse og Gennemgang Punkt for Punkt af hele Teorien. I et Utal af Indlæg og Artikler fra praktiske Forretningsfolk er der rejst Indsigelse mod de Følger, som Teorien vilde have inden for forskellige Omraader af Erhvervslivet. Der er ligeledes fremsat Indvendinger mod, at Teorien stred imod herskende Tradition og Lovgivning og var uanvendelig til Skatteformaal. Ligesaa tungtvejende disse sidste Indvendinger er for den Forretningsmand, der overvejer en Omlægning af sit Bogholderi- og Kalkulationssystem, lige saa let afviselige er de for en rent videnskabelig Betragtning. Schmidt kunde svare, at hvis Fremskridt i Erkendelse skulde rette sig efter Traditionen, var Jorden stadig flad, og hvis Lovgivningen gik imod Erkendelsen, maatte man sætte et Arbejde ind paa at ændre den tilbageblevne Lovgivning.

Naar Svar og Modsvar har vekslet i een Uendelighed, og begge Parter stadig har beholdt hvert sit Standpunkt, skyldes det for en Del, at de to Parter i Virkeligheden taler hvert sit Sprog. Man maa erindre, at en Teoris Enkeltheder ofte er afledt af Postulater eller Axiomer, Grundsætninger, der forudsættes at være umiddelbart indlysende, og som ikke bevises. Saadanne Axiomer er Opfattelsen af Formuen som nominel eller materiel, og hvad enten man vælger det ene eller det andet, kan der opstilles vidt forgrenede Tankebygninger, der er uden indre logisk Modsigelse, men hvis Resultater bliver meget forskellige.

Kritiken kan herefter gribes an ud fra tre Synspunkter:

1. Er den organiske Statusteori et logisk System uden indre Modsigelse?
2. Er dens grundlæggende Postulat galt eller rigtigt i absolut Forstand?
3. Er dens grundlæggende Postulat helt eller delvis anvendeligt under de herskende Samfundsforhold?

I. Er den organiske Statusteori et logisk System uden indre Modsigelse?

Dette Spørgsmaal kan vel ikke besvares fuldt ud bekræftende. Selv om vi antog Grundsætningerne, maatte vi fastslaa, at Afskrivningerne ikke altid vil være fuldt ud tilstrækkelige til Opretholdelsen af den enkelte Virksomheds Ydelseskapalet. Men i det store og hele maa vi anerkende, at Schmidt har bevist Muligheden af at opstille et Regnskabssystem i den gældende Pengeværdi og Bogholderiets tekniske Form, der virkelig kan sikre den uforandrede materielle Bestaaen af Virksomheden.

II. Er dens grundlæggende Postulat galt eller rigtigt i absolut Forstand?

Dette Spørgsmaal vil sikkert ikke kunne besvares. At man i nationaløkonomisk Forstand maa konstatere et Tab, naar Bedrifternes Ydelseskapalet forringes, og Varebeholdninger og Anlæg svinder ind, er uomtvisteligt, men vi lever under forretningsmæssigt organiserede Erhvervstilstande, og Bogholderiet er i første Række et Hjælpemiddel for Privatkapitalen.

III. Er dens grundlæggende Postulat helt eller delvis anvendeligt under de herskende Samfundsforhold?

Den organiske Statusteori kan umuligt i sin Helhed vinde Indpas under de nuværende økonomiske Tilstande. Medens Driftsherren i mange Tilfælde kan have Interesse i, at det materielle Grundlag ikke forringes, kan han ved faldende Prisniveau ikke tillade en Udbetaling af den egne nominelle Kapital. Aktionærer er naturligvis glade for

høje Udbytter, men de er ikke ubetinget begejstrede for at faa dem udbetalt af Aktiekapitalen, selv om man beviser dem, at den tilbageblevne Kapital, f. Eks. i en Skotøjsfabrik repræsenterer lige saa mange Par Sko som tidligere.

Saavel private Forretningsfolk som Aktionærer ønsker at kunne vandre fra en Branche til en anden, alt eftersom de bedømmer Fortjenstmulighederne. De er kapitalmæssigt orienterede og ser Virksomhedens Formaal i at skabe den bedst mulige Fortjeneste i Forbindelse med en Sikring af deres Pengekapital — og ikke blot i at opretholde Muligheden for den samme Vareomsætning.

En Bank, der modtager Penge fra en Branche for at udlaae dem til en anden, vilde ikke roligt paase en Forringelse af Debitorernes Pengekapital. Svinger Værdireguleringskontoen over i Debet under stadig Udbyttebetaling, forsvinder Sikkerheden for dens Udlaan lidt efter lidt — og det er den en daarlig Trøst, at dens Debitor har samme Lager af Skotøj i sin Besiddelse, blot til lavere Priser.

En Bank er ofte interesseret i efter Regnskabet at kunne bedømme sine Kunders Evne til at disponere forstandigt, d. v. s. købe og sælge fordelagtigt. Den forskellige Evne til at disponere rigtigt vil i hvert Fald for Købets Vedkommende ikke fremgaa af det organiske Regnskab. Selv Resultatet af Spekulationshandel vil ikke vise sig i Driftsregnskabet.

Derimod maa man konstatere, at mange Virksomheder med Interesse har undersøgt Muligheden for at udskille den falske Fortjeneste, ligesom Kalkulationsspørgsmaalet har interesseret i samme Forbindelse. Der er intet i Vejen for at tillempe visse organiske Synspunkter i det interne Driftsbogholderi uden derfor at løse Forbindelsen mellem egentlig Bogholderi og Driftsbogholderi. Man kan derved opnaa at faa Kalkulationerne opgjort paa samme Maade som i nyere Virksomheder inden for Branchen, ligesom man kan faa en Oplysning om, hvor stor en Del af det paa almindelig Maade opgjorte Driftsoverskud, man maa henlægge til Reservefond for at kunne modstaa et kommende Prisfald. Flere store Koncerner beregner Afskrivningerne af de faste Anlægs Genanskaffelsesværdi, fordi en Sammenligning af de mange paa forskellige Tidspunkter tilkomne Fabriker, der er forskelligt teknisk udrustede, ellers vilde blive for vanskelig. Omend mange af Løsningerne af disse Problemer er paavirkede af Schmidt, maa det dog siges, at adskillige er løst uden Kendskab til hans Teori.

Den organiske Balances Vurderingsteori i Det nye Tyskland.

Paa Grund af Teoriens Betragtning af Bedriften som en Celle i det omgivende Samfund, vilde det være en nærliggende Tanke, om den vilde faa særlig gunstige Vilkaar i den nye totalitære tyske Stat. Docent Hans Chr. Riis har i Handelsvidenskabeligt Tidsskrift 1937 Nr. 1 undersøgt, om der var Tegn til noget saadant — men intet tyder paa en Udvikling i denne Retning. Professor Lüer, der er »Leiter der Reichsgruppe Handel«, har ganske vist forelagt »Akademie für Deutsches Recht« Forslag, men fik som Svar, at Akademiet ikke paa nuværende Tidspunkt kunde indlade sig paa en saa dybt indgribende Reform af Statusretten.

Udviklingen af organiske Synspunkter i Sverige.

I »Nyare Balansvärderingsprinciper« oplyser Professor Sillen, at Sverige er det egentlige Oprindelsesland til Normallagerteorien, og at organiske Synspunkter paa Kalkulationens Omraade anvendes i flere store svenske Foretagender, bl. a. i Almäna Svenska Elektriska Aktieföretaget. Svenska Tobaksmonopolet begyndte allerede under Krigen at føre en »Prisfluktuationskonto«, der paa et vist Tidspunkt, da Raatobakspriserne var højest, naaede op paa 23 Millioner Kroner. Under det følgende Prisfald reduceredes den til under Halvdelen af dette Beløb. Det var dog kun for Varelageret, at denne Konto benyttedes.

I »Revision og Regnskabsvæsen« 1937 Nr. 12 refererer Ingeniør Ludvigsen i en Artikel om ensartede Principper for Egenprisberegning et Forslag, der er udgivet gennem Sveriges Industriförbund. Herefter anbefales det, at man benytter Dagpriser eller for kortere Tidsrum beregnede Standardpriser for Materialeforbrug og opretter en Prissvingningskonto herfor. Ligeledes defineres Hensigten med Afskrivninger saaledes, at der lidt efter lidt skal genvindes en Kapital for Foretagendet, som har lige saa stor Købekraft, som den Kapital, der oprindeligt blev nedlagt i Kapitalobjektet. Dette er imidlertid kun til Brug for det interne Bogholderi og vil ikke paavirke de regnskabsmæssige Afskrivninger.

Slutbemærkninger.

Den organiske Statusteori er endnu meget ny, og Diskussionen om den langt fra sluttet. Hvis det lykkes at undgaa nye Valutakriser, og Priseniveauet holder sig i et roligt Leje, vil Problemets Betydning tage

af eller falde bort — lykkes det ikke, vil det stadig dukke op under en eller anden Form.

Er end den organiske Status ikke kommet til at betyde det, Professor Schmidt havde haabet, saa har dens Fremkomst dog tvunget Statuslære og Bedriftsøkonomi til i højere Grad end tidligere at beskæftige sig med Spørgsmaalet om, hvorledes man under Ændringer i Pengeværdien og urolige Prisforhold skal indrette Bogholderi, Kalkulation og Statistik. Det maa haabes, at disse Spørgsmaal maa finde en Løsning, der kan blive et Vaaben mod unormale Tider for det praktiske Erhvervsliv, thi i saadanne Tider har disse Ord af L. V. Birch dobbelt Gyldighed: uden ret Bogholderi narrer man andre, uden ret Kalkulation narrer man sig selv og uden ret Statistik forstaar man ikke Tallenes Hvorfor.